

УДК 374.74:342.78

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Наталя Дермельова

старший викладач кафедри музики і хореографії
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна
ORCID ID 0000-0001-8368-533X
natadermeleva@gmail.com

Микола Пшеничних

старший викладач кафедри музики і хореографії
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна
pshenychnykh@gmail.com

Анотація. Стаття розглядає актуальну проблему сучасної мистецької освіти – впровадження інноваційних підходів до процесу фахової інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів мистецтва початкових класів. У статті розглянуто зміст інструментально-виконавської компетентності, проаналізовано принципи мистецького навчання, які забезпечують зміст ефективної інструментально-виконавської підготовки майбутніх музикантів-педагогів в умовах дистанційного навчання. Поміж них: принцип гуманізації мистецької освіти, який покликаний спрямовувати мистецький навчально-виховний процес на розвиток особистості, зокрема здатності сприймати загальнолюдські цінності; принцип індивідуалізації інструментально-виконавської підготовки, що піклується про виявлення і розвиток унікальних здібностей і емоційно-оцінної реакції здобувачів вищої освіти; принцип соціокультурної спрямованості мистецького навчання, спрямований на адаптацію педагогічних підходів до культурологічних змін суспільства.

Ключові слова: учитель мистецтва в початкових класах; дистанційне навчання; інструментально-виконавська компетентність; структура; принципи.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні реалії нашого суспільства вимагають перегляду практично всіх сфер життя, і освітня система не є винятком. З нестатком задоволеності результатами підготовки учнів і студентів, а також зростаючими вимогами до кваліфікації майбутніх фахівців, необхідно розпочати реформування цієї системи. У рамках цього завдання, провідні міжнародні організації, такі як Рада Європи, Міжнародний департамент стандартів, Організація Об'єднаних Націй, Організація економічного співробітництва і розвитку та інші, розпочали низку перетворень у галузі освіти, що сприяли зародженню нових тенденцій та стратегічних напрямів розвитку освітніх систем у всесвітній педагогічній практиці.

Подібно до багатьох країн Європи, Україна визначила стратегію якості як ключову мету для реформування та розвитку національної освітньої системи. Це відображено у багатьох державних документах, зокрема в Національній доктрині розвитку освіти, яка визнає цю соціальну інституцію фундаментом розвитку особистості, нації та держави. Вона є стратегічним ресурсом для покращення добробуту громадян, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету та конкурентоспроможності України на міжнародному рівні. Якість освіти вважається національним пріоритетом і передумовою для національної безпеки держави, особливо в умовах воєнного стану і переведення більшості закладів вищої освіти України в режим дистанційного навчання.

З метою забезпечення належного рівня освітнього процесу та формування ключових і предметних компетентностей учнів і студентів, Україні важливо звернути особливу увагу на якість освіти. Якісна освіта є необхідною умовою для сталого розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин і формування нових життєвих орієнтирів особистості, які включають і нові підходи до професійного зростання.

Відтак, проблеми забезпечення якісної освіти на всіх рівнях в умовах дистанційного навчання дедалі набувають актуальності в сучасному світі. Усе більше уваги приділяється технологіям, які дозволяють керувати освітніми процесами, контролювати якість формування професійних компетентностей майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття професійної компетентності майбутніх учителів мистецтва в початкових класах наразі є основним предметом досліджень у вітчизняній науковій галузі мистецької педагогіки. У наукових розвідках, що належать Л. Гавріловій, О. Горбенко, Т. Карпенко, Л. Козиревій, Л. Масол, М. Михаськовій, Т. Пляченко, Р. Савченко, О. Щолоковій та іншим, розглядаються різні аспекти формування професійної компетентності майбутніх музикантів-педагогів. У визначеннях цього поняття зазвичай звертають увагу на готовність до здійснення професійної музично-педагогічної діяльності в школі, здатність до успішної фахової самореалізації та творчого розвитку особистості.

Під час вивчення феномену професійної компетентності майбутніх учителів мистецтва в початковій школі, багато науковців виокремлюють виконавську складову як ключовий компонент професійної підготовки музиканта. У дослідженнях Л. Гусейнової, А. Зайцевої, Н. Згурської, В. Крицького, М. Михаськової, Т. Пляченко, Т. Юник та інших розглядаються аспекти інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів

музичного мистецтва. У цих дослідженнях з'ясовується сутність інструментально-виконавської компетентності вчителя, етапи та методика її формування, надається структурна характеристика тощо.

Л. Гаврілова, О. Ішутіна, А. Бондаренко (2022) підкреслюють актуальність використання дистанційних курсів в освітньому процесі закладів вищої освіти України в умовах пандемії COVID-19 та від початку російської агресії у 2022 році. Дослідники відзначають зростання інтересу до дистанційної професійної освіти майбутніх учителів музики, у зв'язку з чим аналізують середовище дистанційного навчання Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна) в аспекті курсів, вивчення яких сприяє розвитку всіх складових професійної компетентності вчителя музики (музично-виконавської, історико-теоретичної та методичної підготовки). Однак виникає необхідність в розв'язанні проблеми комплексного підходу до дослідження особливостей формування інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів початкових класів в умовах дистанційного навчання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати принципи формування інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів мистецтва в початкових класах в умовах дистанційного навчання.

Результати дослідження. У численних наукових дослідженнях вітчизняних учених ретельно аналізується інструментально-виконавська складова професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва. Зокрема, особливий інтерес викликають дослідження В. Бурназової, О. Горбенко та Т. Пляченко.

Т. Пляченко (2015) розглядає інструментально-виконавську компетентність учителя музичного мистецтва як одну з ключових фахових компетентностей, яка характеризує готовність до вільного використання музичного інструмента (інструментів) у професійній діяльності в середніх загальноосвітніх навчальних закладах. Вона проявляється у рівні володіння певними компетенціями. У складі інструментально-виконавської компетентності музиканта-педагога науковець виокремлює такі компетенції: програмово-репертуарні, технічно-виконавські, інтерпретаційні, інструментально-методичні, сценічні та концертмейстерські.

Згідно з О. Горбенко (2010), музично-виконавська компетентність є базовою та ключовою в системі професійної підготовки вчителя музики. Вона представляє собою інтегровану професійно-значущу особистісну якість, що проявляється у здатності вчителя музики до художньої інтерпретації та творчого

самовираження в різних видах музично-виконавської діяльності. Науковець стверджує, що музично-виконавська діяльність у професійній підготовці майбутнього вчителя музики має вирішальне значення і виділяє художньо-інтерпретаційну, сценічно-виконавську, самостійно-творчу та рефлексивно-оцінювальну компетенції у структурі музично-виконавської компетентності (Горбенко, 2010, с.10 – 12).

В. Бурназова зосереджує увагу на складності та багаторівневості системи музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. Науковець визначає професійну компетентність музиканта-інструменталіста як поліфункціональну, що складається із ряду професійних компетенцій: музично-теоретичних знань, музично-виконавських умінь та здібностей, значущих особистісних якостей, музично-виконавського досвіду та інших [1].

Після аналізу різних наукових джерел, що стосуються формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, зокрема її інструментально-виконавської складової, вдалося сформулювати власне розуміння феномену інструментально-виконавської компетентності. Вона є інтегрованою особистісною якістю майбутнього вчителя музики, що проявляється в його здатності до музично-сценічного виконавства, художньо-інтерпретаційної діяльності та готовності до професійного керування дитячим інструментальним колективом. При цьому, інструментально-виконавська компетентність може бути розділена на такі компоненти: когнітивний, діяльнісний, особистісний та рефлексивний. Докладно зміст компонентів інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музики в початковій школі описано в попередніх дослідженнях (Пшеничних, ДERMельова, 2012).

При розгляді основних чинників, що підтримують принципи мистецької освіти і розробляють пріоритетні напрями інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів початкових класів, важливо виділити декілька провідних, що увиразнюються в умовах дистанційного навчання: гуманізація мистецької освіти, індивідуалізація інструментально-виконавської підготовки, соціокультурна спрямованість. Розглянемо кожен з них більш детально.

На перше місце в пошуку принципів підготовки майбутніх учителів початкових класів виставляється гуманізація мистецької освіти, яка є орієнтиром на гуманістичну спрямованість професійної діяльності та її аксіологічну сутність (Лабунець, 2015). Ця спрямованість підтримує інтерпретацію музичного мистецтва як форми фіксації, зберігання та передачі духовної спадщини людства, її ціннісне переосмислення. Музично-педагогічна освіта розглядається як сфера

«духовного виробництва», метою якої є професійне і духовне становлення особистості, засвоєння універсальних способів пізнання та гуманістичних технологій педагогічної діяльності для забезпечення системи цінностей загальнолюдських ідей і професійних орієнтацій у вчителя.

Гуманізація є основоположним принципом в галузі мистецької освіти, оскільки вона передбачає розвиток виховного потенціалу мистецтва. Згідно з науковцем, гуманізація мистецької освіти наближається до питань, що стосуються художнього розвитку учнів на основі мистецьких творів, де людське життя трактується як найвища цінність. Гуманістичний принцип мистецької освіти реалізується через формування особистості, яка здатна адекватно сприймати загальнолюдські цінності.

Щодо принципу індивідуалізації мистецького навчання, він передбачає стеження за виявленням і збереженням учнівських індивідуальних емоційно-оцінних реакцій та смакових переваг у галузі мистецтва. Також він спрямований на розвиток їх здатності до вибору і застосування унікальних, неповторних засобів мистецької творчості, що відповідають саме цій особистості. Розвиток особистості у музичному мистецтві включає процес формування її духовного потенціалу і відкриття до вищих духовних цінностей людства, які проявляються у величних зразках музичного мистецтва. Це робить процес дистанційної інструментально-виконавської підготовки унікальним і наповненим пошуками духовного зростання. З цього випливає необхідність у виділенні індивідуальності мистецького навчання серед психологічно-педагогічних особливостей цього процесу, що передбачає виявлення та врахування специфіки їх професійного та особистісного розвитку, характеру становлення регулятивних механізмів музично-педагогічній діяльності, особливостей організації дистанційного навчання тощо.

Реалізація принципу індивідуалізації мистецького навчання вимагає пошуку індивідуальних стратегій розвитку, які враховують поточний рівень сформованості інструментально-виконавської підготовленості майбутніх учителів музики та дозволяють поставити цілі діагностичного процесу, спрямованого на формування досліджуваного особистісного утворення. Цей процес відбувається впродовж навчання майбутніх фахівців у вищих мистецьких освітніх закладах і здійснюється з урахуванням особливостей взаємозв'язку особистісного та професійного розвитку майбутніх вчителів музики.

Принцип соціокультурної спрямованості передбачає усунення суперечностей між освітніми потребами студентів і вимогами суспільства, а також урахування змінних соціальних умов. Цей принцип спрямовує освітній

процес на адаптивні підходи, які б дозволяли враховувати нові культурологічні аспекти. Для забезпечення соціокультурної спрямованості важливим є перехід від вузькофахового уявлення студентів про мистецтво до розуміння його як необхідного компонента загальної культури людства. Мистецтво сприяє розширенню пізнавальних можливостей особистості, розвитку світоглядних установок, активізації внутрішнього емоційного життя та є засобом психологічної розрядки та відновлення духовних сил в умовах сучасного напруженого життя.

Особистість майбутнього вчителя музики розвивається не лише на основі засвоєної нею культури, а також поповнює її новими елементами культури. Засвоєння культурних цінностей сприяє розвитку самої людини та її становленню як творчої особистості. Соціокультурна спрямованість є необхідною ознакою сучасної освіти, орієнтованої на усвідомлення здобувачами освіти мистецтва як соціального явища, на розуміння значущості художньої культури в навколишньому житті, а також на висвітлення соціальних функцій мистецької діяльності.

Висновки з дослідження. У висновках варто відзначити, що реалізація сформульованих принципів сприяє задоволенню індивідуальних потреб майбутніх учителів початкових класів, оскільки вони спрямовані на розвиток їх інтелекту та творчості.

Зазначені принципи, однак, лише частково розв'язують проблему інноваційних процесів у сфері освіти, зокрема пов'язаних з актуалізацією життєтворчої мотивації майбутніх учителів музики під час дистанційного навчання, стимулюванням інноваційного навчання за допомогою інтегративних методів, розвитком їх духовності та творчого самовираження. Для подальшого успішного впровадження інновацій у вищу музично-педагогічну освіту важливо зосередитись на розвитку духовних цінностей, підтримці самоцінності кожної особистості, розвитку свободи вибору як етичної характеристики відповідального підходу, а також на гуманізації педагогічних технологій освіти. Ці аспекти можуть стати основою для подальшого дослідження інноваційних процесів у сфері мистецької освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурназова, В. В. (2014). Професійна компетентність музиканта-інструменталіста: зміст, структура, методи розвитку. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер: Педагогічні науки, Вип. 1*, 65–70.
2. Горбенко, О. Б. (2010). Формування музично-виконавської компетентності майбутнього вчителя музики в процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук. Кіровоград.

3. Лабунець, В. (2015). Основні принципи інноваційної інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. *Гуманізація навчально-виховного процесу, Вип. LXXIII*, 57–64.

4. Пляченко, Т. (2015). Формування фахових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва на заняттях з музично-інструментальних дисциплін. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти, Вип. 18 (23)*, 146–150.

5. Пшеничних, М. М., ДERMельова, Н. М. (2017). Моніторинг інструментально-виконавської компетентності майбутніх учителів музики. *Молодий вчений, № 9.2 (49.2)*, 130–133.

6. Havrilova, L., Ishutina, O., Bondarenko, A. (2022). Analysis of the distance learning courses for the professional training of prospective music teachers. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи, 59*, 147–161. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2022.59.12>

PRINCIPLES OF DEVELOPING INSTRUMENTAL-PERFORMANCE COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN TERMS OF DISTANCE EDUCATION

Natalia Dermelova

Senior Lecturer of Music and Choreography Department

SHEI “Donbas State Pedagogical University”

Sloviansk, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-8368-533X

natadermeleva@gmail.com

Mykola Pshenichnykh

Senior Lecturer of Music and Choreography Department

SHEI “Donbas State Pedagogical University”

Sloviansk, Ukraine

pshenichnykh@gmail.com

Abstract. The article examines the current problem of modern art education – the introduction of innovative approaches to the process of professional instrumental and performance training of future art teachers of primary school. In the studies of L. Huseynova, A. Zaitseva, N. Zgurska, V. Krytskyi, M. Mykhaskova, T. Plyachenko, T. Yunyk and others, aspects of instrumental and performing training of future music teachers are considered. In these studies, the essence of the teacher’s instrumental-performance competence, the stages and methods of its formation, structural characteristics, etc. are provided. L. Havrilova, O. Ishutina, A. Bondarenko emphasize the relevance of using distance courses in the educational process of higher education institutions of Ukraine in the conditions of the COVID-19 pandemic and since the beginning of Russian aggression in 2022.

The article examines the content of instrumental and performance competence, analyses the principles of artistic education that ensure the content of effective instrumental and performing training of future musicians-pedagogues in the conditions of distance learning. Among them: the principle of humanization of art education, which is designed to direct the artistic educational process to the development of personality, in particular, the ability to perceive universal human values; the principle of individualization of instrumental and performance training, which takes care of the identification and development of unique abilities and emotional and evaluative reactions of those who acquire higher education; the principle of sociocultural orientation of art education aimed at

adapting pedagogical approaches to cultural changes in society.

Key words: art teacher in primary school; distance learning; instrumental and performance competence; structure; principles.

REFERENCES

1. Burnazova, V. V. (2014). Profesiina kompetentnist muzykanta-instrumentalista: zmist, struktura, metody rozvytku [Professional competence of a musician-instrumentalist: content, structure, methods of development]. *Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Ser: Pedahohichni nauky, 1*, 65–70. [in Ukrainian]
2. Horbenko, O. B. (2010). Formuvannia muzychno-vykonavskoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky v protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of musical and performing competence of the future music teacher in the process of professional training]: PhD Thesis. Kirovohrad. [in Ukrainian]
3. Labunets, V. (2015). Osnovni pryntsyipy innovatsiinoi instrumentalnovykonavskoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky [Basic principles of innovative instrumental performance training of future music teachers]. *Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu, LXXIII*, 57–64. [in Ukrainian]
4. Pliachenko, T. (2015). Formuvannia fakhovykh kompetentnostei maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva na zaniattiakh z muzychno-instrumentalnykh dystsyplin [Formation of professional competences of the future music teacher in classes on musical and instrumental disciplines]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia 14. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity, 18 (23)*, 146–150. [in Ukrainian]
5. Pshenychnykh, M. M. & Dermelova, N. M. (2017). Monitorynh instrumentalno-vykonavskoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzyky [Monitoring of instrumental and performance competence of future music teachers]. *Molodyi vchenyi, 9.2 (49.2)*, 130–133. [in Ukrainian]
6. Havrilova, L., Ishutina, O., Bondarenko, A. (2022). Analysis of the distance learning courses for the professional training of prospective music teachers. *Zasoby navchalnoi ta naukovy-doslidnoi roboty, 59*, 147–161. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2022.59.12> [in English]

Матеріали надійшли до редакції
19.05.2023 р.